

Futball, politika, állambiztonság

Borsi-Kálmán Béla: *Az Aranycsapat és ami utána következik. Adalékok a Rákosi-korszak és a Kádár-rendszer történetéhez a futball tükrében*, Kortárs Kiadó, 2019.

Szakály Sándor
(1955, Torókkoppány)
hadtörténész, egyetemi tanár,
az MTA doktora.

Borsi-Kálmán Béla kötetének már az alcíme is „árulkodó”. Biztos lehet abban az olvasó, ha kézbe veszi – nem könnyű, mivel az 507 oldalas kötet tömege 2,1 kilogramm, és csak íróasztalra, konyhaasztalra stb. helyezve olvasható – a kitűnő történész, műfordító, élete másfél évtizedét diplomáciai beosztásokban (Bukarest, Párizs) eltöltő szerző kötetét, nem akarja letenni.

De nemcsak azért nem, mert akkor ismét súlyzógyakorlatokat végezhet a kötettel, hanem azért, mert szeretné megtudni, hogy miért is tart ott a magyar futball – értsd (szakszerűen): labdarúgás –, ahol most tart. Valójában, úgy vélem, erre keresi a választ Borsi-Kálmán Béla. Miért is nem teljesedhetett ki az 1950-es évek világverő magyar Aranycsapatának sikersorozata? Mi lehet az oka az 1954. július 4-én, Bernben elveszített világbajnoki döntőnek? (Németországi Szövetségi Köztársaság – Magyarország 3:2) Miért hagyták el magyar labdarúgók százai 1956–1957-ben Magyarországot? Milyen társadalmi közegben nőttek fel? Miért „néztek el” nekik sok mindent, és miként telepedett rá az

állambiztonság – PRO, ÁVÓ, ÁVH, BM III. főcsoportfőnökség – a sportra és a sportolókra is? Utóbbi szervezeteknek hogyan sikerült sportolókat, sportvezetőket a mindenkori szervezet „együttműködőivé tenni”, miként lehetséges, hogy a legvagányabbak között is akadt, aki... Ahogy a legfelkészültebbek között is.

Borsi-Kálmán Béla nemcsak a történész szemével és eszközeivel próbálja megadni a válaszokat – melyekről szinte minden esetben azt mondja: ő így véli, látja, gondolja –, hanem az egykori futballista emlékeinek felidézésével. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának történelem-román szakán tanult, majd ott hamarosan egyetemi oktatói állást kapott, Borsi-Kálmán Béla ugyanis labdarúgónak is tehetséges volt. Egy időben befért a Fradi „fakóba” – tartalékcsoport – is, és számos alkalommal edzhetett együtt a „nagyokkal”. Olyanokkal, mint Albert, Novák, Rákosi, Juhász...

Az egykori focista emlékeinek felidézése pontos képet ad arról a már kádári Magyarországnak a viszonyairól, amelyek a sportban

is meghatározóak voltak. Számos esetben – a kiugró tehetségeket leszámítva – szükség volt „keresztapákra”, támogatókra. Ki és miként kerül be a csapatba, meddig marad ott, és az öltözői hierarchiában hol foglalhatja el a helyét.

Ezen utóbbi dolog nemcsak az 1960-as évek-re volt jellemző, hanem a Rákosi-rendszerben – sajnálom, hogy a szerző „csak” korszaknak nevezi! – is élt, mi több, még meghatározóbban. Igaz, annak a rendszernek a futball, de a sport egésze is legitimációs eszköze volt. Az 1930-as évek magyar sikereit – 10 olimpiai bajnoki cím 1936-ban, Berlinben, a Nyári Olimpiai Játékokon, harmadik hely a nemzetek nem hivatalos pontversenyén, második hely 1938-ban a labdarúgó világbajnokságon, Európa- és világbajnoki győzelmek számos sportágban – felül kellett múlni, megmutatni a világnak, hogy az épülő új rendszer felsőbbrendű.

A sportolókat pedig nem a rendszer, hanem a saját teljesítményük és eredményeik ösztönözték. Látták ugyanakkor azokat a jelentős – számukra nem igazán kedvező – változásokat, amelyek a pályafutásukat befolyásolhatták. Nem véletlen, hogy 1947 után hány sportoló hagyta el Magyarországot, és hányan – főleg labdarúgók – próbáltak meg „Nyugatra” távozni. (Ezt akkor disszidálásnak, engedély nélküli távozásnak nevezték, és szigorúan büntették.) Ilyen csapatos próbálkozás után – amelyről Borsi-Kálmán Béla emlékezésekből, állambiz-

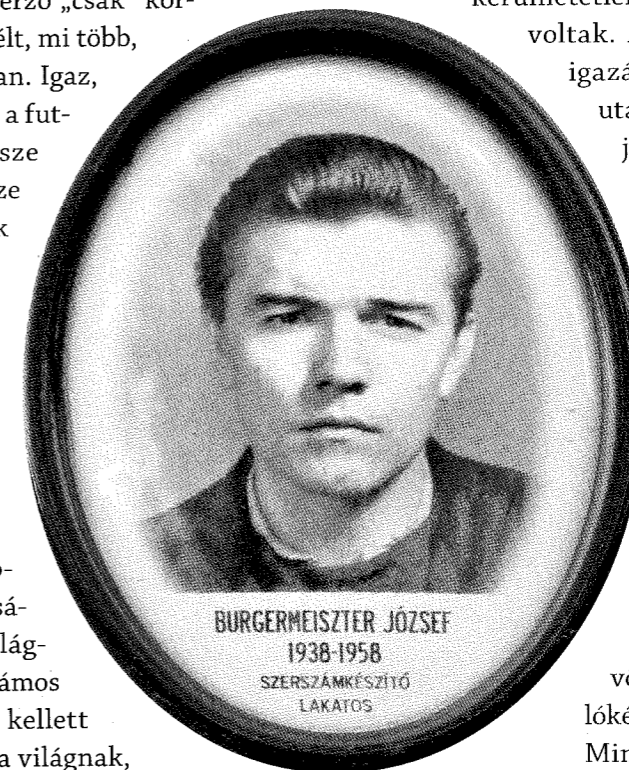
tonsági iratokból idézve ad képet – jöttek az eltiltások, az internálás...

Ugyanakkor a Rákosi-rendszer sportpolitikája a „húzd meg, ereszd meg” taktikát is alkalmazta azon sportvezetőkön – Hegyi Gyula, Kutas István, Sebes Gusztáv, Barcs Sándor – keresztül, illetve által, akik rendszeresen átívelő pályájuk során a magyar sportélet megkerülhetetlen, nagyhatalmú vezetői voltak. Ajánlásuk nélkül nem igazán lehetett „Nyugatra” utazni, lakáshoz, autóhoz jutni, vámkihágásokat elintézni.

E nagyhatalmú sportvezetők közül voltak, akik a munkásmozgalomban szocializálódva, egy kicsit az „ávó”-nak nevezett szervezetet is megjárva – nem kihallgatottként! –, illetve azzal együttműködve döntöttek múltról, jelenről és jövőről. Mármint a sportolókérő.

Mind a két rendszerben a megtört sportklubok közé tartozott

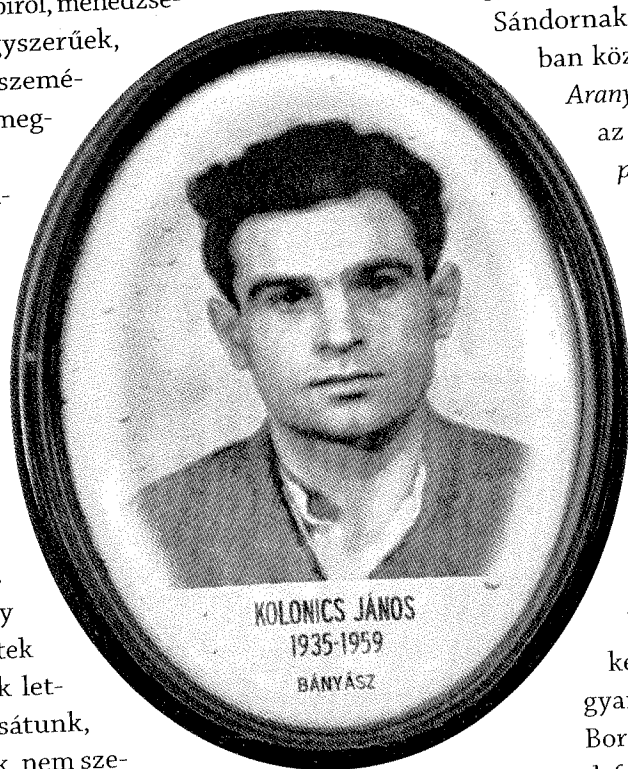
a Ferencvárosi Torna Club – Fradi, Ferencváros, FTC, „fradika” (egy időben ÉDFOSZ SE, Budapesti Kinizsi) –, amely történetéről és annak kiemelkedő tehetségű labdarúgóiról (is) szól ez a munka. A szerző a Puskás–Bozsik–Hiddegkuti–Kocsis – és még több tucat kiváló futballista – nevével fémjelzett korszak után az 1960-as évek történéseit is alapos kutatómunkával tárta fel, és fogalmazta meg véleményét, miszerint a magyar futball hanyatlásának okai a rendszernek, annak állambiztonsági szerveinek a sportba történt beépülésének is köszönhetőek. Borsi-Kálmán Béla mindezen állításait

– vagy inkább véleményét, mivel nem mondja ki/írja le egyszer sem, hogy ez csak így lehetett, ez pedig történelmi bölcsességre vagy kitűnő diplomáciai érzékre vall – különböző példákkal támasztja alá. Miniportréi a két rendszer időszakának sportvezetőiről, menedzsereiről, játékosairól nagyszerűek, egyben a különböző személyekkel kapcsolatban megengedők is.

Igyekezett megtalálni az állambiztonsággal való együttműködés „mozgatórugóit”, azokat az elemeket, amelyek valakit arra kényszerítettek, hogy... Másfelől annyira megengedő, amennyire valamilyen nyien azok vagyunk. Azoknak, akikről úgy véljük, hogy sokat tettek az országért, híresek lettek/voltak, megbocsátunk, akiket nem ismerünk, nem szeretünk – mert nem volt például kiismerhetetlen jobblábás balszélső –, azokat elítéljük. Ilyen gyarlók vagyunk mi, emberek. Azok is, akik csak szurkolunk, és azok is, akikért szurkolunk.

Borsi-Kálmán Béla – nyugalmazott egyetemi tanár – számos könyvéhez hasonlóan ismét kitűnő alkotást tett le az asztalra (az asztal fontosságáról fentebb már szoltam), amely a sporton keresztül mutat be két olyan rendszert, amelyeket számosan meg- és átéltek, és az emlékeik azokról ilyenek vagy olyanok, de a foci/futball/labdarúgás sikerei és kudarcai máig élnek bennük.

Végezetül egy kis kitérő, hogy ki honnan és mit is tudhatott a magyar futball/labdarúgás/foci történetéről, ha gyermek volt még a nevezetes időkben, falun nőtt fel, és a rádió mellett a televízió még kiváltságnak számított.

Ahogy nekem is. Többek között Barcs Sándornak anno a Képes Újságban közreadott írásából – *Az Aranycsapat és árnyai, majd az Új csapattal a nagyvilág porondján* (lehet, hogy a címek a kopó emlékezetem miatt nem pontosak) –, amelyek nem kevés érdekességet (is) tartalmaztak az 1956–1957-ben „Nyugatra” távozott sportolók esetében. Néha többet, mint kritikát is, de ahhoz elegek voltak, hogy az érdeklődést felkeltsék, fenntartsák a magyar labdarúgás iránt.

Borsi-Kálmán Béla munkája nemcsak felkelti az érdeklődést, hanem messze túlmutat azon. Elgondolkodtat valahányunkat, hogy miért is tart ott a magyar foci, ahol ma tart, hogy a múlt hiteles feltárása nélkül nem igazán érthető meg a jelen, és még kevésbé remélhető egy szebb, jobb, boldogabb jövő. Pedig az utóbbi ránk férne. Mindnyájunkra, függetlenül attól, hogy Honvéd vagy Fradi, Újpest vagy MTK, Vasas vagy „Vidi”, Puskás vagy Kocsis, Albert vagy Varga, mert mind magyarok voltak, és azok is maradtak itthon és külhonban erényeikkel, hibáikkal együtt is!

Szakály Sándor